

DĚJINY KRUŠNOHOŘÍ

PETR MIKŠÍČEK

TO, JAK DNES VYPADAJÍ KRUŠNÉ HORY, JE VÝSLEDKEM 800 LETÉ ČINNOSTI ČLOVĚKA V DIVOKÉM PROSTŘEDÍ, KTERÉ LIDÉ NEOSÍDLILI DOBROVOLNĚ. KDYBY SE TU NENACHÁZELO TOLIK BOHATSTVÍ UKRÝVAJÍCÍHO SE V PODZEMÍ, ASI BY SEM JEŠTĚ DLOUHÁ STALETÍ NIKDO NEPŘÍŠEL ŽÍT. JENŽE BOHATSTVÍ, PENÍZE A MOC HÝBOU SVĚTEM OD NEPAMĚTI A TAK JE HISTORIE TOHOTO REGIONU VÍCE NEŽ KRUŠNÁ.

Mgr. PETR MIKŠÍČEK

Kulturní vědec, fotograf a spisovatel.

Zabývá se vývojem a proměnami česko-německého pohraničí.

Je hlavním autorem projektu putovní výstavy fotografií Zmizelé Sudety.

Autor několika publikací o sudetském krušnohoří. Ředitel společnosti Spolek DoKrajin působící na Kovářské.

Nejnovější archeologické výzkumy přisuzují první těžbu stříbra a cínu v Krušnohoří již Keltům. Od 12. století pak do tohoto opuštěného území začali pronikat prospektori a horníci, kteří zde nacházeli širokou paletu nerostů, na nichž později stál rozvoj civilizace v Evropě. Stříbro, cín, měď, wolfram, fluorit, kobalt a spousta dalších kovů, které člověk uměl využít, se zde těžily po dobu více než 800 let. Díky tomu se v okolí Krušných hor založila první města, univerzity, a zdejší vládcí byli leckdy bohatší než králové. I proto například byl rod Schlicků z Jáchymova schopen v 16. století financovat odboj proti králi. Ale také postavit vlastní mincovnu a razit český tolar. Jáchymov byl 19 let po svém založení v roce 1521 s 18 000 obyvateli druhým největším městem Českého království. Věk tehdy nevídaná...

V době vrcholné slávy Krušnohoří pomáhalo i příhodné klima, kdy podle dobových kronik panovalo ještě větší teplo a sucho

než v dnešních časech - lesní požáry byly na denním pořádku a zemědělství šlo praktikovat i na hřebenech hor. Tyto časy ale skončily s příchodem 17. století, kdy nastala tzv. malá doba ledová. Tehdy Krušnohoří po třicetileté válce zpustošily četné průchody vojsk, doly nebyly obsluhovány a byly zatopeny. Neúroda přerostla v hladomor. Po bitvě na Bílé hoře odešla z české strany do Saska značná část obyvatelstva, aby si mohla zachovat svoji protestantskou víru. Na zchudlé horníky z Krušných hor se za časů Marie Terezie skládalo celé Rakouské císařství. Traduje se, že první místo, kam byly odeslány brambory po jejich dovezení do Evropy z Ameriky, byly právě Krušné hory. Právě ony zachránily obyvatele Krušnohoří od nejhoršího. Udržet lid naživu během krutých zim pomáhala také drobná domácí řemesla - paličkování, výroba hraček, knoflíků, chov ptactva, rukavičkářství a později i turismus, který otevřel Krušné hory světu.

Na voze. Zdroj: dobová fotografie, archiv Petra Mikšičky

Pauza dřevorubců. Zdroj: historická pohlednice, archiv Petra Mikšička

Krušné hory od těch dob nebyly už nikdy zemědělsky soběstačné, musely se spoléhat na obilniny z podhůří. Na hřebenech se střídavě dařilo pouze bramborům, zelí, mrkvi a v lepších letech i ovsu. V horších letech se museli lidé smířit se slupkami od brambor s otrubami a kapkou řepkového oleje, po kterých se dostavoval „smrti podobný spánek“.

Ve 20. století se staly Krušné hory centrem nacionalistických snah německých obyvatel po sebeurčení německy mluvícího etnika. V Československu se necítili doma, ekonomicky se jim nedařilo, často odcházeli pracovat do Německa a ztratili poslední zbytky vůle žít ve společném státu s Čechy a Slováky. V té době byly Krušné hory nejobydlejšími horami Evropy a počet zdejšího obyvatelstva kulminoval. Svůj druhý vrchol zažilo město Jáchymov, kde na začátku 20. století objevila Marie Curie radium, prvek, který se stal úhelným kamenem politického vývoje druhé poloviny 20. století. Nejprve si blahodárnosti radonu užívali především hosté zdejších radiových lázní, ale od 50. let 20. století byly všechny zásoby uranu a bismutu obětovány Sovětskému svazu, který veškeré zásoby na české a saské straně vyraboval. Potřeboval k tomu ale statisíce lidí.

Po druhé světové válce nastala epocha největších změn, které určily dnešní tvář Krušnohoří. Z hor muselo odejít až 95 % veškerého obyvatelstva, které bylo v té době označené jako politicky neslučitelné s Československou republikou. Z hrdých,

bohatých a přelidněných Krušných hor se stalo chudé, vybydlené pohraničí se spoustou ruin a zanikající infrastrukturou. Jen širší okolí města Jáchymova, kde v 50. letech probíhalo rabování uranu, si zachovalo svůj domovní a bytový fond. Hudební průmysl na západě hor v okolí Kraslic také stále fungoval dobře. Na většině míst hřebene Krušnohoří se ale rozprostřelo prázdno a ticho. Oproti oblastem známým jako železná opona na západní hranici Československa ani na tomto období ticha nevzdělala příroda. V 80. letech 20. století dvě třetiny rozlohy Krušných hor zlikvidovaly jedovaté zplodiny z uhelných elektráren v podhůří. V té době nelétali v horách ptáci, nerostly houby a borůvky, umíraly lesy.

Millř. Zdroj: dobová fotografie, archiv Petra Mikšička

Dobrovolně by v té době asi v horách nikdo nezůstal, nebýt umístěnek. Ty byly mocnou zbraní režimu, jak demograficky stabilizovat i místa, kde nechtěl nikdo žít.

Stal se ale zázrak, v 90. letech se začaly hory rychle uzdravovat. Začal růst nový les, vrátili se ptáci, houby, elektrárny byly odštěpeny. Bývalí obyvatelé se začali pravidelně vracet a přátelit se s dnešními obyvateli. Češi a Němci se usmířili a z jejich spolupráce vzešla ukázková energie, která rychle pomohla obnovit památky a tradice. Hranice zase byla průchozí a sousedé z obou jejích stran se začali poznávat, přátelit a spolupracovat. Saští Krušnohorci začali učit ty české poznávat dávné tradice regionu. Do hor se také vrátili turisté, cestu si našly nové rodiny, lidé z měst. Široká vyprázdňená náruč Krušných hor zase začala vítat nové obyvatele, a s nimi přicházela chuť objevovat, hledat, obnovovat. Krušnohorci tak za posledních 30 let obnovili spoustu tradic a prvků zdejší krajiny, na které mohou být hrdí a které obdivují návštěvníci z široka a daleka.

V roce 2019 vyvrcholila v Baku společná česká a německá snaha o zapsání krušnohorských hornických statků na seznam UNESCO. 17 hornických lokalit na české a 39 na německé straně hor, které původně motivovaly příchod lidí do Krušnohoří, se tak stalo stmelujícím prvkem všech generací a národností žijících v Krušných horách dnes.

KRAJINA S ODSUNEM

Otázkou, jak se podaří dosídlit pohraničí po vysídlení českých Němců a jak se změní jeho

tvář, se po válce zabývaly nejen kompetentní státní instituce, ale také vědci a potažmo i celá společnost. Každý čtvrtý Čech se v poválečných letech přestěhoval do pohraničí. Je zřejmé, že alespoň uvažovat o přesídlení do domů „po Němcích“ musel téměř každý. V červnu roku 1945 napsal známý český krajinný architekt Ladislav Žák článek do deníku *Mladá fronta*, v němž se zabýval novou podobou pohraničí. Jeho reakce na oficiální plány Osidlovacího úřadu se stala pro budoucnost tohoto regionu prorockou. Oproti idealistickým plánům úřadu na 80% zalidnění pohraničí, hladké začlenění do struktury zbylé země, využití všech polností a průmyslových objektů upozornil již tehdy Ladislav Žák na možnost ponechat pohraničí poloprázdné a využít je pro rekreační účely. Podle jeho plánu měl být v pohraničí redukován počet zemědělských podniků, průmyslu, dopravní infrastruktury i obytných budov, a vše mělo být přizpůsobeno náhradní funkci. V plném rozsahu měly být zachovány pouze některé, velmi výhodné rekreační lokality, kde by vznikla centra oddechu. Ostatní horská území měla být opuštěna.

SUKCES(E) ZLATOKOPŮ A KOSTER

Vize krajinného architekta se v podstatě naplnila, a po roce 1945 tak vznikl na území Československa nový typ krajiny — sukcesní krajina zaniklých obcí a okolních polí, pastvin a cest. Vlastně úplně nový druh krajiny to nebyl. Během tisícileté lidské historie se vždy objevovala jako důsledek krvavých válek, nenávisti a exodu obyvatelstva.

Jáchymov. Zdroj: historická pohlednice, archiv Petra Mikšíčka

V bývalých Sudetech žilo v první třetině minulého století v průměru o 30 % více obyvatel než dnes. Lokálně samozřejmě tato výše kolísá mezi 0 % (Žatecko) až 100 % (Doupovské hory). V důsledku odsunu Němců z Československa a získání nedostatečného počtu nových osídlenců zůstalo opuštěno na 500 obcí, 1000 částí obcí a 1500 samot. Stavby v těchto oblastech zůstaly prázdné a velmi brzy podlehly nepříznivým klimatickým podmínkám. Československý stát přišel nejen o domovní fond, ale také o vybavení domů. To se odvaželo hromadně do obydlených obcí a také do vnitrozemí. Rozkrádalo se i cenné vybavení městských vil, zámků, hradů a továren. Stát většinu nově nabytého majetku nestihl zajistit a ohlídat. Později se dokonce jednotlivé domy z venkova a měst rozebíraly a vlakem posílaly například na Slovensko, kde byly znovu sestaveny. Většinu majetku, který sudetští Němci vlastnili a nemohli si ho odnést s sebou, tedy rozkradli tzv. zlatokopové ještě v roce 1945. Poctiví osídlenci se zpravidla nedostali do svých nových domovů dříve než tyto vykradači.

Vyrabované a opuštěné domy však zůstaly stát a velmi rychle se z nich stávaly ruiny, hyzdící pohraniční krajinu. Koncem 50. let se tak skoro na každé stráni nacházely „kostry“ domů — obezdívka, kamenná kuchyně a komín.

NA OPERAČNÍM STOLE OSIDLOVACÍHO ÚŘADU

Generálním plánem zemědělského osidlování pohraničí se zabývalo Ministerstvo

Hledání uranu v Oberwiesenthalu. Zdroj: dobová fotografie, archiv Petra Mikšíčka

zemědělství a širšími kompetencemi vybavený Osidlovací úřad. Pohraničí bylo z pohledu zemědělství velmi důležitou oblastí: nacházela se zde třetina orné půdy českých zemí, více než tři čtvrtiny luk a pastvin, většina vinic, více než třetina lesů. Úspěšně osídlit pohraničí a zachránit žně v létě 1945 bylo hlavním motorem snah úřadů.

Osidlovací úřad stanovil, že pokud se v určitém pohraničním kraji usadí alespoň tři čtvrtiny počtu veškerého obyvatelstva v porovnání se stavem roku 1930, bylo by možno považovat pro onen kraj osídlení za skončené. Tohoto propočtu se leckde podařilo dosáhnout, ovšem pouze dočasně. Fluktuace byla natolik silná, že později muselo dojít k dalším dvěma vlnám osidlování. Generální plán se též snažil s ohledem na rozvoj zemědělství podchytit, aby uchazeč o národní správu v určité oblasti pocházel z podobných klimatických a vegetačních podmínek či podobné nadmořské výšky. To však nebylo možné dodržet.

Největší nápor takzvaných národních správců směřoval v Čechách do okresů od Žatce přes Most, Bílinu, Litoměřice až k České Lípě, kde bylo v létě 1945 obsazeno již 80-90 % usedlostí. Tyto části pohraničí totiž byly velmi úrodné — dala se zde pěstovat cukrovka, obilí, chmel, ovoce a zelenina. Na Moravě směřoval hlavní proud do okresů Znojmo, Moravský

Krumlov, Hustopeče a Mikulov. Zde byl tak výrazný přetlak poptávky, že se noví národní správci museli spokojovat pouze s výměrami hodně pod deset hektarů. Na severní Moravě směřovali novoosídlenci hlavně do okresů Zábřeh, Moravská Třebová, Šternberk či Šumperk. Naopak nejmenší zájem vykazovaly okresy Kaplice, Český Krumlov, Tachov, Planá, Locket, Žlutice, Aš, Nejdek, Jeseník, Rýmařov a Moravský Beroun. Tyto komunikačně hodně vzdálené, často horské a nejméně úrodné části ani nesloužily k individuálnímu osídlení, ale spíše k přeměně na souvislá pásma pastvinářských družstev, jako tomu bylo např. na Tachovsku, tedy zaniklých obcí bez jakékoliv kulturní identity. Z celkově konfiskovaného jednoho a půl milionu hektarů půdy bylo 150 tisíc určeno na rozvoj pastvinářství v místech bývalé obilnářsko-bramborářské produkce, dalších 60 tisíc pak k zalesnění v horských oblastech ve výškách nad 750 metrů nad mořem. Do tohoto čísla se nepočítaly hektary smíšených lesů, které formou náletu vyrostly na opuštěných stráních. Zejména v působivém Pošumaví, Krušných horách, Českém lese a pohoří na severovýchodě Čech a na Moravě tak došlo k zalesnění strání a úbočí hor a zániku osad, vesnic a chalup, cest a drobných staveb.

PO LOVCÍCH A SBĚRAČÍCH ZEMĚDĚLCI

Po oddělení usedlostí vhodných k osídlení od těch nevhodných, jichž byla téměř polovina, se Ministerstvo zemědělství dopracovalo k celkovým počtům potřebných zemědělsky schopných rodin v pohraničí. Na obsazení všech hospodářství do dvaceti hektarů bylo potřeba získat 100 až 120 tisíc rodin. Na osídlení velkých celků a na práce v pastvinářských družstvech bylo dále třeba 10 až 20 tisíc rodin, což celkem znamenalo více než půl milionu zemědělského obyvatelstva. Do začátku léta 1946 se však přihlásilo celkem jen 130 tisíc kvalifikovaných zemědělců, což odstartovalo doosídlování pohraničí reemigranty. Přesto ale počet osídlenců i nadále nedosahoval potřebné výše.

Po zhodnocení reálných možností přistoupil Osídlovací úřad na plán rušení všech tzv. trpasličích výměr půdy. Stejně tak se snížil počet drobných živností obchodních a hostinských. Bylo jasné, že úřady nedokážou získat dostatečné množství lidí pro

Dřevorubci. Zdroj: dobová fotografie, archiv Petra Mikšíčka

zemědělsky nepřilíš výnosné oblasti a nebude tedy možno udržet ekonomickou hodnotu území tak, jak ji zde zanechali sudetští Němci. Lidé se navíc těsně po válce báli přestěhovat do „nejněmečtějších“ oblastí Sudet, jako byly Krušné hory či Chebsko. Sem se například do září 1945 podařilo získat pouze pětadvacet zemědělců, neboť zde tou dobou ještě zůstávala většina sudetských Němců. Bylo obvyklou praxí, že odsunovaní Němci sypali krysí jed do studen nebo ho přidávali do cukru. Mnoho nevinných lidí to málem zaplatilo životem.

Zrušení nejmenších výměr zemědělské půdy, scelování do větších lánů, rušení živností a možnosti výdělku po roce 1948 silně zapůsobily na pohraniční krajinu a tamní hospodářské tradice a vytvořily nové mantinely vývoje. Kdysi pečlivě obdělávaná pole začala zarůstat, nikdo nebyl schopen sklídit plodiny ani se postarat o náročnou meliorační údržbu, a tak se během několika let postupně změnila i tvář krajiny. Pole v nižších polohách noví správci scelili a zatravnili, zatímco pozemky ve vyšších polohách zalesnili. Na podmáčené louky nebylo možno vyjet s technikou, takže se nechaly ležet ladem a začaly zarůstat náletovou vegetací. Mezi další více či méně dominantní krajinotvorné prvky, které se počaly vytrácet, patřily úvozové cesty s podélnými stromoradii, větrolamy dávající stín, meze, mostky přes potoky, krajinné vyhlídky, drobné sakrální památky jako

křížky a Boží muka. Kovové křížky pak brzy skončily ve sběrných surovinách.

BOURÁNÍ POHRANIČÍ

Jak jsme již naznačili, během 40. a 50. let nebyly místní národní výbory schopny zajistit likvidaci „bouraček“. Na ruiny podél hlavních silnic od hraničních přechodů si tak dlouhodobě stěžovali nejen místní obyvatelé, ale také cizinci projíždějící přes státní hranici, obyvatelé bavorského a saského příhraničí a později i turisté. Toto defilé rozpadajícího se bohatství po sudetských Němcích rozhodně nebylo nejlepší reklamou lidově demokratického státu. Vláda se tedy dle usnesení Politického byra ÚV KSČ z května 1959 rozhodla všechny opuštěné a zchátralé stavby v pohraničí zbourat. Kromě nespokojenosti zastupitelů a občanů na východoněmeckých hranicích bylo důvodem konání II. celostátní spartakiády a také vídeňského kongresu socialistické mládeže v červnu roku 1960, jehož účastníci se měli jet podívat na exkurzi do „země stínů a ruin“, jak česko-rakouskému pohraničí pozorovatelé říkali.

Plošné likvidační akce z přelomu let 1959/60 se zúčastnily vojenské útvary civilní obrany, jednotky Pohraniční stráže a Vnitřní stráže. V první etapě těchto demolí jejich příslušníci zlikvidovali do září 1959 více než 17 tisíc objektů, ve druhé ještě o 615 staveb více. Destrukce vykonávaly většinou celé roty (asi sto vojáků)

se zázemím těžké techniky. Vytipované domy bouraly do úrovně maximálně jednoho metru nad zemí. Nejprve budovu strhly, poté těžkou technikou provalily sklepy a zaházely do nich veškerý stavební materiál, popřípadě jej odvezly. Tímto způsobem bylo „zbouráno pohraničí“. Do politicky žádoucího obrazu též zapadalo, aby se všechny ruiny v obci demonstračně zbouraly na výročí konce války, 1. máje nebo VŘSR. Demoliční čety a armáda si vedly „bourací deníky“, kam zapisovaly, co vše se musí zbourat a proč. Důvody, proč některé památky musejí pryč, znějí dnes opravdu barbarsky a absurdně. Například u bývalé obce Mílov nad Kašperskými horami se rozdrčeným nádobím vyspravovaly cesty.

Ještě dnes je možné nalézt mnoho různých artefaktů po zaniklém životě Němců. Jak na místech zbouřených domů a v jejich okolí, tak pod pár centimetry hrabanky v lese. V oblastech, kde zůstaly zachovalější ruiny, jako například v bývalém Lipoltově v Doupovských horách, prohledávají okolí domů také lidé s detektory kovu. Mýty o zahrabaných pokladech i tradovaná místa, kde měli být pohřbeni lynčovaní sudetští Němci, dokáží dodnes vyprovokovat hledače k mnoha terénním pátráním. Nalezené předměty však často skončí na burzách, a poslední střípky sudetské kultury tak mizí v zahraničí.

KRAJINA BEZ LIDÍ

Na místě stovek obcí tudíž zůstala prázdná krajina, která začala postupně zarůstat. V níže položených místech s listnatým porostem probíhala sukcese velmi rychle a louky zde zarostly náletovými dřevinami. V horských oblastech tento proces probíhal pomaleji. Neobydlená místa ve vyšších nadmořských výškách byla plánovitě zalesňována, například v Krušných horách se snížila hranice souvislého lesa až pod 750 metrů nad mořem. Nezalesněné obce a samoty postupně pohlcoval jehličnatý les a voda proměnila dříve obhospodařované louky a pastviny v mokřady.

Odchod člověka ze zapadlých koutů pohraničí znamenal návrat přírody, ticha a romantiky. Vzhledem k rozloze postiženého sudetského území se jedná o unikátní prostor, který nemá ve střední Evropě obdoby — jak pro svoji opuštěnost, tak pro ekologickou hodnotu.

Pohraničí, podobně jako džungle v Mexiku, zároveň skrývá mnoho pozůstatků krajiny, architektury a kultury, která nenávratně zmizela. Bez patřičné piety a úcty. Bez respektu. Bez omluvy. Pro příklady nemusíme chodit daleko. Hned po roce 1946 rozhodla vláda o vzniku Vojenského prostoru Prameny na území dnešního Slavkovského lesa. Plánu padlo za oběť mnoho obcí a město Litrbachy. Brzy nato se však zjišťovalo, že ruch ve vojenském prostoru ruší lázeňský provoz v Karlových Varech a okolí. Proto byl Vojenský prostor Prameny

zrušen a přesunut o kousek dál — do Doupovských hor. Likvidace obcí se zde opakovala, tentokrát na ještě větším území. Tímto způsobem jsme si odpomohli od péče o stavby, památky a po staletí těžce osídlovanou krajinu.

Ve velkém se na likvidaci krajiny Sudet také podepsalo její nerostné bohatství. V severních Čechách mizely obce hlavně kvůli povrchové těžbě hnědého uhlí nebo kvůli budování vodních nádrží. Kromě vojenského výcvikového prostoru Brdy leží všechny „velkoplošně upravené krajiny“ právě v bývalých Sudetech. Ve vnitrozemí by si to nikdo nedovolil. Prázdné pohraničí se tak stalo volným prostorem pro neracionální komunistické plánovače, kteří začali bourat, přerývat, hloubit, vršit a přesunovat. K pohraničí tak od padesátých let patří nejen návrat přírody a zaniklé obce, ale také průmyslová likvidace obcí, krajiny a kultury.

TVÉ BOHATSTVÍ TĚ ZAHUBÍ

Specifické území, dříve obývané německou menšinou s vlastním jazykem, kulturou a etnicitou, se dnes stalo novodobým symbolem soběstačnosti českého národa. Z městeček a vesnic v pohraničních horách se staly rekreační obce, do nichž lidé pravidelně jezdí za odpočinkem, na cyklovýlety a na lyže. Je zřejmé, že při stabilním osídlení by něco takového nebylo možné, a že levně zakoupené chalupy zvýšily kvalitu života měšťanů z vnitrozemí. Údolí plná zaniklého života, zdivočelá krajina, neporušená příroda a chalupy s tajemnou minulostí se tak staly součástí české duše. Taková tvář pohraničí je nám bližší než přelidněná pohoří z dob před odsunem Němců. Rekreační také pomohli zachránit mnoho vesnic před likvidací tím, že domy odkoupili. To už je ale jiná kapitola dějin pohraničí.

Bohužel se v dnešní době objevuje další fenomén, který brzy zlikviduje krajinu hlavně Krušných hor. Jsou to větrné elektrárny zaplňující hřeben hor, jež znemožňují zapsat toto území na seznam UNESCO nebo jej vyhlásit jako CHKO Střední Poohří. Obavy, co s turismem udělá až 350 větrných elektráren mezi Klínovcem a Krupkou, jsou opravdu na místě. Kdo se na ně bude jezdit dívat? Studenti ekologie? Ti zde příliš peněz neutratí. Soukromí investoři likvidují jeden typický výhledový bod za druhým.

Jáchymov. Zdroj: historická pohlednice, archiv Petra Mikšíčka

Nejkrásnější kruhový rozhled na Mědníku již neexistuje, kolem hory totiž stojí osm větrných elektráren. Krušné hory nejprve ničil uran, posléze hnědé uhlí a nyní vítr. Přitom právě toto území a potažmo celé prázdné pohraničí jsou ideálním místem pro pěstování biomasy. Na té se ale asi nedá tolik vydělat.

ZNOVUOSÍDLENÁ BUDOUCNOST

Po roce 1989 se podél našich hranic otevřelo nové území, které bylo desítky let nedostupné. Fascinovaně zde nezůstali stát pouze ekologové, turisté či starostové nově nabytých katastrů, ale také kunsthistorici. Teprve po revoluci se začalo s podrobným soupisem památek v zakázaných zónách. Leckdy bylo nutné ihned začít s jejich zachránou — například v oblasti Českého lesa na Domažlicku vyvstal problém, jak zachránit desítky kostelů a klášter v Pivoni.

Při následných rekonstrukcích se hodila česká „z nouze ctnost“ — zlaté české ručičky, které spraví všechno. I kvůli těmto „last minute“ záchranám nevěnoval dlouhou dobu nikdo pozornost zaniklým obcím. Křížky či kapličky sice občas obnovili rodáci nebo nadšenci z měst, nic víc se zde ale neplánovalo. Investice se koncentrovaly do zachovalých sídel a do chybějící infrastruktury. Mimo sídla se stavěla maximálně kasina, tržnice a další doprovodné „služby“ hlavních tahů přes hranice. A krajina dále zarůstala. Teprve na začátku 21. století započala výstavba i mimo centra obcí — na původních základech nebo na nově vytyčených stavebních pozemcích. Díky dotacím z EU se začaly znovu udržovat louky.

Připomínání zaniklých obcí se stalo novodobým fenoménem české společnosti a cestou, jak nově zapustit v dosídlených pohraničních regionech kořeny. Desítky nadšenců překládají a kompletují materiály o těchto místech, stovky sběratelů shromažďují historické fotografie, a tisíce lidí zaniklé obce navštěvují. Zaniklá sídla se dnes

Paličkárky. Zdroj: dobová fotografie, archiv Petra Mikšíčka

proto plní informačními tabulemi a procházejí jimi naučné stezky. Obnovují se boží muka, vysvěcují kříže na místech zbouřených kostelů a dokonce se staví či rekonstruuje výletní hostince.

Tím to ale nekončí. V oblastech, kde neplatí velkoplošná ochrana přírody, bude docházet k znovuosídlování. Územní plány řady vesnic a měst počítají s jejich využitím pro rekreaci, komerční ubytování a služby. Jedná se tedy hlavně o způsob, jak vydělat peníze, nikoliv o promyšlený krajinný záměr. Stačí jmenovat jen pár příkladů z turisticky dlouho opomíjených západních Krušných hor: v bývalé obci Jelení má vyrůst až 15 penzionů a golfové hřiště, na Přebuzi zase apartmány pro holandské turisty a nedaleko má být znovuvystavěna bývalá obec Ryžovna se zhruba padesáti objekty vesměs komerčního charakteru. Neztratí statuto území voji hlavní devizu, kvůli které sem lidé jezdí na cyklistické výlety či za rekreací? Asi je na čase se rozhodnout, jestli nám tato opuštěná místa natrvalo přirostla k srdci, či nikoliv.

Jsou lokality zaniklých obcí trvalou hodnotou v našich horách, nebo pouze dočasně prázdnými plochami, které co nevidět zastavíme? Zvykli jste si procházet se těmito lokalitami bez omezení, vyhledávat o nich informace a představovat si, jakže to tu kdysi vypadalo? Odpovíte-li kladně, je vám možná myšlenka znovuosídlení cizí. Ale připusťme si, že tento vývoj se stává realitou.

**Europäische Union
Evropská unie**

Europäischer Fonds für
regionale Entwicklung
Evropský fond pro
regionální rozvoj

Ziel ETZ | Cíl EÚS

Freistaat Bayern –
Tschechische Republik
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014 – 2020 (INTERREG V)